

ProGIS-yhdistys perustettiin 1993 Antti Rainion aloitteesta. Tässä Antti noina aikoina paikkatiedon perimmäisten kysymysten äärellä.

kuttelun ja tanssin lomassa voi vaihtaa myös paikkatietoajatuksia.

Miten mukaan toimintaan?

Yhdistyksen toimintaan pääsee mukaan maksamalla vuosittaisen jäsenmaksun. Maksu on henkilöjäseniltä 7 € ja yhdistysjäseniltä 166 €. Jäsenyys oikeuttaa *Positio*-lehden edullisempaan tilaukseen, tiedotukseen ajankohtaisista asioista sekä antaa äänivallan yhdistyksen syys- ja kevätkokouksissa. Yhdistyksen toimintaa pyrittävään hallitukseen valitaan edustajat jäsenistön keskuudesta syyskokouksissa. Tervetuloa mukaan, toivottaa puheenjohtaja Tiina Tuurnala.

Lisää tietoa yhdistyksen toiminnasta saa netistä osoitteesta www.progis.fi tai sähköpostilla yhdistyksen sihteerialta, info@progis.fi.

Kirjoittaja on ProGIS-yhdistyksen hallituksen jäsen ja maantieteilijä, joka toimii tutkijana Turun yliopiston maantieteen laitoksella biodiversiteettitutkimusyksikössä.

ULKOPALSTA

Tällä palstalla maanmittarit kertovat aktiviteeteistaan, jotka suuntautuvat maanmittausalan ulkopuolelle, siis ulkopalstalle. Ensimmäisenä kirjoittaa Sven-Olof Lindfors, joka oli aikaisemmin maanmittausjoh-

tajana Ahvenanmaalla ja Maanmittauslaitoksen palveluksessa 1964–1998. Vuosina 1998–2003 hän toimi Ahvenanmaan maakuntahallituksen liikenneosaston päällikkönä.

Eläkkeelle siirtymisen jälkeen Sven-Olof vaikuttaa mm. virallisena kielenkääntäjänä ja auktorisoina turistioppaana Ahvenanmaalla. Hän on tällä hetkellä Ålands guideklubb r.f:n puheenjohtaja.

Ahvenanmaan rasite / Ålandsservitutet

Historiallinen tausta

Kun Venäjä v. 1808–09 oli vallannut Ruotsilta koko Suomen, Ahvenanmaan saaret mukaan luettuina, Venäjän tsaari Nikolai I päätti välittömästi pysyvän varuskunnan perustamisesta ja ison linnoituksen rakentamisesta Ahvenanmaan pääsaarelle perivihollista Ruotsia vastaan. Linnoituksesta piti samalla tulla tärkeä läntinen tukikohta laajassa, koko keisarikunnan käsittävässä puolustusverkossa.

Noin 290 metriä pitkä ellipsinmuotoinen, kaksikerroksinen kasarmi- ja hallintorakennus ja sitä ympäröivät muurit ja puolustustornit päätettiin rakentaa Bomarsundin ja Prästön välisen kapean salmen rantaan Sundin kuntaan. Kasarmin päärakennus olisi edelleenkin Ahvenanmaan kautta aikojen suurin rakennus.

Krimin sota syttyy

Venäjän laajenemisyhkymykset Turkin salmille johtivat sotaan Turkin kanssa. Maailmanpoliittisen tasapainon säilyttämiseksi Ranska ja Englanti lähtivät Turkin avuksi. Syttyi Krimin sota (1853–56). Liittoutuneet aiheuttivat Venäjälle tappioita Krimin niemimaalla käydyissä taisteluissa. Melko pian syntyi pelko, että tsaarin Itämeren laivastoyksiköitä lähetettäisiin avuksi Mustallemerelle. Jo varhain keväällä 1854 englantilaisia laivoja nähtiin Suomen rannikolla. Venäjä oli pysäytettävä kaikin käytettä-

vissä olevin keinoin.

Liittoutuneiden erityisenä silmätkuna Itämeren alueella oli nimenomaan Bomarsundin rakenteilla oleva linnoitus. Englannin ja Ranskan laivasto-osastot alkoivat tehdä tuhojaan Suomen ja Ruotsin rannikoilla. Lopullisena päämääränä oli kuitenkin Bomarsundin linnoitus, sen valtavan koon ja strategisen merkityksen vuoksi.

Oolannin sodasta 150 vuotta

Puolivalmis linnoitus asetettiin pikavauhtia taistelukuntoon alkukesällä 1854.

Ranskalaisista jalkaväensotilaista koostunut n. 11 000-miehinen pääjoukko oli 8.8.1854 aamulla aloittanut maihinnousun Tranvikin kylän kautta kohti Bomarsundin linnoitusta komentajanaan ranskalainen kenraali **Louis Baraguay d'Hilliers**. Ranskalaisten päälleiri oli pienessä Finbyn kylässä linnoituksesta 3,5 kilometriä länteen.

Samanaikaisesti englantilaiset sotalaivat lähestyivät Bomarsundia Lumparnin selän suunnasta. Englantilaisilla oli yli 30 laivaa (kuulussa laulussa Oolannin sodasta niitä oli yli kolmesataa) ja noin 1 800 miestä. He asettuivat Lumparnin selälle päällinnoituksen kaakkoispuolelle turvallisesti venäläisten tykkien kantaman ulkopuolelle. Englantilaisia merivoimia komensi amiraali **Sir Charles Napier**.

Bomarsundin linnoitusta

Kenraalimajuri Jakob Andrejetvitj Bodisco.

puolusti Napoleonin sodissa mainetta niittänyt, jo yli 70-vuotias kenraalimajuri **Jakov Andrejetvitj Bodisco** (ks. kuva).

Hyökkääjiä oli noin 13 000 puolustajien noin 2 000 miestä vastaan eli ylivoima oli yli kuusinkertainen. Vielä suurempi ylivoima hyökkääjillä oli kanuunoiden ja muun aseistuksen suhteen.

Hyökkäys aloitettiin 13.8. klo 04.00 Brännklintin tornia vastaan. Jo seuraavana päivänä puolustajat pakenivat tornista. Seuraavaksi hyökättiin yön suojin Notvikin tornia vastaan. Pian sekin antautui.

Ranskalaisten tavoitteena oli vallata päälinnoitus keisari Napoleon III:n nimipäivänä, 15.8. Tasan kello kaksitoista mainittuna päivänä komentoalukselta ammuttiin lähtölaukaus. Niin alkoivat kanuunat ja mörssarit jylistä.

Bodiscon kerrotaan piiloutuneen kellariin viljasäkkien suojaan. Monessa vaikeassa tilanteessa ollut sotakonkari rukoili Jumalaa henkensä puolesta. Linnointus antautui lopulta 25 tunnin kiivaan tulituksen jälkeen iltapäivällä 16.8. Bodisco pyysi vielä kolmen tunnin aselepoa. Tähän ei suostuttu ja päälinnoitus joutui antautumaan ehdoitta.

Bodisco on jälkikäteen saanut kiitosta siitä, ettei hän turhaan jatkanut epätaisaista taistelua. Puolustajat menettivät taisteluissa vain hieman yli 50 miestä. Liittoutuneiden voittoa himmensivät kulkutaudit: taistelussa kaatui liittoutuneiden puolella arviolta 15 englantilaista ja noin 85 ranskalaista, mutta kolera vei viimeksi mainituilta noin kuusi kertaa enemmän uhreja.

Ahvenanmaan rasite

Liittoutuneet suurvallat Englanti ja Ranska olivat ennen Itämeren operaatiotaan yrittäneet saada Ruotsin mukaan sotaan Venäjää vastaan. Mutta ruotsalaisilla oli v. 1808–09 sota tuoreessa muistissa. He eivät ottaneet tarjousta vastaan, koska halusivat elää sovussa suuren itäisen naapurinsa kanssa. Vielä Bomarsundin päälinnoituksen antautumisen jälkeen ja venäläisten lopullisesti hävittyä Krimin sota, liittoutuneet tarjosivat Ahvenanmaan saaria Ruotsin kuninkaalle **Oscar I**:lle. Mutta tämä kieltäytyi, edelleenkin viitaten Ruotsin liittoutumattomuuteen.

Englantilaiset ja ranskalaiset eivät tunteneet kiinnostusta kaukaisia ja kylmiä saaria kohtaan. Tämän johdosta päälinnoitus räjäytettiin näyttävästi maan tasalle 2. syyskuuta 1854 (ks. kuva). Ja maailman

Taiteilijan näkemys Bomarsundin linnoituksen räjäytyksestä 2. syyskuuta 1854.

sodista harvoin nähty lopputulos oli tosiaasia. Hävinnyt osapuoli, tässä tapauksessa Venäjä, sai pitää menettämänsä linnoituksen ja siihen liittyen kaikki Ahvenanmaan noin 6 500 saarta.

Tietoisina Ahvenanmaan suuresta strategisesta merkityksestä Pohjanlahden lukkona ja tikarina Ruotsin sydämeen ruotsalaiset diplomaattiteitse vaikuttivat kuitenkin siihen, että Pariisin rauhassa 1856 Ahvenanmaa määrättiin demilitarisoiduksi alueeksi.

Demilitarisointi tarkoitti sitä, ettei Ahvenanmaalla saanut olla sotilasjoukkoja eikä saaria saanut linnoittaa tai muuten varustaa. Näin luotiin ns. Ahvenanmaan servituutti, lajakantoisin RASITE mikä Ahvenanmaan maaperälle on koskaan perustettu. Tähän "rasitteeseen" Venäjä joutui Pariisin rauhassa yksipuolisesti sitoutumaan.

Kun Kansainliitto juhannuksena 1921 Genevessä päätti, että Ahvenanmaa kuuluu edelleen Suomeen, se päätti samalla kansainvälisen sopimuksen solmimisesta. Tämän sopimuksen mukaan vuoden 1856 demilitarisointi pysytettiin voimassa lisäksi, että Ahvenanmaa on neutralisoitu alue. Sopimuksen allekirjoitti kymmenen valtiota. Neuvostoliitto ei ollut Kansainliiton jäsen eikä näin ollen voinut olla mainitun sopimuksen osapuolena. Mutta

Lenin tietenkin myötäili sitä.

Sekä vuoden 1940 Moskovan rauhassa että vuoden 1947 Pariisin rauhassa Neuvostoliitto saneli itse määräykset Ahvenanmaan demilitarisoinnista, kun taas neutralisoinnista, puolueettomuudesta ja liittoutumattomuudesta ei ole mitään mainintaa. Katsotaan kuitenkin, että Kansainliiton päätös neutralisoinnista vuodelta 1921 on edelleenkin voimassa, koska mikään kansainvälinen yhteisö ei ole sitä kyseenalaistanut saati poistanut.

Ja 1920-luvulta lähtien Neuvostoliiton, nyttemmin Venäjän, Maarianhaminassa sijaitsevasta konsulaatista käsin on tarkoin valvottu servituutin noudattamista. Siitä on sen jälkeen poikettu vain kahdesti, talvisodassa ja jatkosodassa.

Sven-Olof Lindfors
SOL-Konsult@aland.net

LÄHTEET

Martin Isaksson, Kring Bomarsund, 1981.
Sverre Scott: Bomarsunds fästning, Kort historik, 1974.
Ålands landskapsstyrelse, Museibyran: Bomarsunds befästningar.